

S Ł O W O P I S A N E

czyli Stołeczne analizy, miniatury, traktaty, szkice, opracowania

Materiał opracowała:

phm. Zofia Domańska
(Hufiec Warszawa-Ochota)
drużynowa 75 WDHNS "SZARAKI"
Członkini Komendy Chorągwi Stołecznej ZHP

Konsultacje i edycja:

hm. Paulina Gajownik, hm. Bożena Rudzińska,
phm. Aleksandra Kozubska

NIEPRZETARTY SZLAK I INTEGRACJA W CHORĄGWI STOŁECZNEJ ZHP

Wstęp

Nieprzetarty Szlak ZHP od 60 lat umożliwia osobom z niepełnosprawnościami uczestniczenie w harcerskiej przygodzie. Metoda harcerska, niezwykle bliska najczęściej stosowanej w szkołach specjalnych Metodzie Ośrodków Pracy, sprawdza się bardzo dobrze w procesie rehabilitacji osób z niepełnosprawnościami i zaburzeniami rozwoju. Drużyny Nieprzetartego Szlaku, działające przy placówkach kształcenia specjalnego, opiekuńczych i resocjalizacyjnych są przestrzenią do kontynuacji działań rehabilitacyjnych, które rozpoczynają się w placówce. Instruktorzy Nieprzetartego Szlaku prowadzący jednostki zazwyczaj są specjalistami pracującymi w placówce, przy której działa drużyna. Znają swoich harcerzy, są świadomi wpływu harcerskich działań na postępy w rehabilitacji. Metoda harcerska oferuje narzędzia, które mogą być pomocne w dążeniu do harmonijnego rozwoju osoby z niepełnosprawnością czy zaburzeniami.

Przyjmując, że instruktorem NS jest pedagog, psycholog lub specjalista pracujący w placówce dedykowanej osobom z niepełnosprawnościami, zaburzeniami lub niedostosowaniem społecznym, możemy założyć, że metoda harcerska jest jedną z wielu metod stosowanych przez tego instruktora w stosunku do podopiecznego. W toku rehabilitacji czerpie się z różnych metod tak, by odpowiedzieć na indywidualne potrzeby i możliwości osoby z niepełnosprawnością. Zatem rola NS może być różna: znaczenie drużyny NS i metody harcerskiej może być dla celu terapii niezwykle istotne, a instruktor może czerpać w pełni z istoty metody i jej narzędzi, a może być tak, że harcerska metoda to jedynie inspiracja, a wykorzystywane są jej niektóre elementy. Jeżeli naszym celem jest wspieranie rozwoju osoby i procesu jej rehabilitacji, to nie możemy określić, która sytuacja jest lepsza. To zależy od pomysłu na realizację celu, indywidualnych potrzeb i możliwości harcerza. Możemy i powinniśmy opierać się na świadomości i doświadczeniu instruktora NS (nie tylko harcerskim), a dbając o jakość i komfort jego harcerskich przedsięwzięć stwarzać mu warunki do rozwoju i pogłębiania wiedzy na temat istoty i działania metody harcerskiej, metodyk i narzędzi. Z tej perspektywy ważne jest kształcenie kadry NS i stwarzanie możliwości do wymiany doświadczeń między instruktorami.

Ostatni Zjazd ZHP zobowiązał wszystkie harcerskie komendy do włączania się w organizację obchodów 60-lecia Nieprzetartego Szlaku. Zjazd zwraca uwagę na rolę integracji w harcerskiej społeczności, zobowiązując komendy do inicjowania działań zmierzających do ograniczenia skutków niepełnosprawności i likwidacji barier, utrudniających dzieciom i młodzieży z niepełnosprawnościami funkcjonowanie w społeczeństwie przez upowszechnianie oddziaływań harcerskiej metody wychowawczej, oraz inspirowanie i promowanie przedsięwzięć realizowanych w środowiskach harcerskich zmierzających do integracji osób z niepełnosprawnością ze społeczeństwem. Nieprzetarty Szlak pozwala na to, by harcerzem był każdy, według swoich potrzeb i z uwzględnieniem możliwości. Służba instruktorów, pracujących w tym obszarze organizacji, jest ciągłym poszukiwaniem rozwiązań w związku z nietypowym rozwojem harcerzy. Ich doświadczenie i perspektywy mogą być ogromnym potencjałem nie tylko dla kadr i harcerzy zrzeszonych w Nieprzetartym Szlaku, ale też we wspieraniu środowisk typowych, których jednostki istnieją przy placówkach masowych, w dążeniu do integracji. Wraz ze wzrostem świadomości społecznej na temat zaburzeń rozwoju dzieci i młodzieży wzrasta liczba stawianych diagnoz zaburzeń rozwoju. Mamy coraz więcej możliwości rozpoznawania i reagowania na zaburzenia w rozwoju dzieci i młodzieży. Odsetek uczniów ze szczególnymi potrzebami wzrasta, a skoro wzrasta w masowych szkołach, to wzrasta też w działających przy tych placówkach drużynach harcerskich.

Liczba dzieci z diagnozami w roku 2016/17 w woj. mazowieckim w szkołach podstawowych wyniosła 22 968 uczniów, w gimnazjach 14 244 uczniów - w sumie 37 212 uczniów, najczęściej występującym zaburzeniem był autyzm, w szkołach podstawowych i gimnazjach w sumie 18 606 uczniów.

Liczba wszystkich uczniów w woj. mazowieckim w szkołach podstawowych i gimnazjalnych wynosiła 501 192, zatem uczniowie z diagnozą zaburzeń lub niepełnosprawności stanowili 7,4% uczniów w szkołach podstawowych i gimnazjach.

Nieprzetarty Szlak w Chorągwi Stołecznej ZHP

Spółeczność Nieprzetartego Szlaku Chorągwi Stołecznej ZHP liczy ok. 650 osób - instruktorów i harcerzy z niepełnosprawnością, zrzeszonych w 33 jednostkach podstawowych. Efektem pracy zespołu Referatu Nieprzetartego Szlaku w ciągu ostatnich czterech lat jest powołanie sześciu nowych jednostek Nieprzetartego Szlaku na terenie chorągwi. Systematycznie realizowany jest program aktywizujący i integrujący te drużyny i gromady, którego planowaniem i realizacją zajmuje się zespół referatu. Jednostki korzystają również z proponowanego przez GK, Chorągiew Dolnośląską ZHP i PFRON wyjazdowego warsztatu programowego "Cztery pory roku".

Nieprzetarty Szlak stwarza możliwość do rozwoju kompetencji społecznych, samodzielności i zaradności życiowej, umożliwia zdobywanie doświadczeń i jest ważnym elementem budowania motywacji osób, które w tych obszarach potrzebują wsparcia. Na kształtowanie pozytywnego obrazu samego siebie u harcerza, który szczególnie tego potrzebuje, ogromny wpływ ma poczucie przynależności do grupy, jaką jest drużyna, namiestnictwo, hufiec, chorągiew. Udział w dużych imprezach, mundur, obrzędowość harcerska, nawiązywanie relacji - to elementy wspierające rozwój tożsamości i pozytywnie wpływające na aktywność osób z niepełnosprawnością. Harcerstwo pomaga w walce z poczuciem odrzucenia i samotności, pozwala przebywać z innymi i przynależać do pozytywnej grupy rówieśniczej, dostarcza pozytywnych wzorców zachowań.

Podnosząca się świadomość i pojawiający się w przestrzeni społecznej temat integracji osób z niepełnosprawnością skłaniają do refleksji na temat integracji i włączania w harcerstwo. Jeżeli w szkołach masowych wzrasta liczba uczniów z zaburzeniami rozwoju i niepełnosprawnościami, to podobna sytuacja ma miejsce w drużynach działających przy tych szkołach. Pojawia się potrzeba przygotowania instruktorów ZHP do służby w grupie dzieci i młodzieży o zróżnicowanych potrzebach i możliwościach. Ważne jest zapewnienie wsparcia i możliwości pozyskania wiedzy i doświadczenia na temat niepełnosprawności, zaburzeń i integracji przez instruktorów ZHP oraz podjęcie tematu roli harcerstwa w rozwoju dzieci ze szczególnymi potrzebami - nie chodzi tylko o sprostanie ich potrzebom, ale też o zrozumienie, gdzie powinno kończyć się pole pracy instruktora a zacząć pole pracy specjalisty, psychologa, pedagoga specjalnego.

Propozycje działań, które warto realizować w tym obszarze

- Kurs przewodnikowski poszerzony o treści dotyczące wykluczenia społecznego, charakterystykę najczęściej występujących w masowych szkołach zaburzeń rozwojowych, sposoby radzenia sobie z agresją w grupie, zagadnienie komunikacji z rodzicami grupy integracyjnej, zapoznanie z drużynami Nieprzetartego Szlaku, charakterystyka tego typu jednostek.

- Warsztaty nt. pracy z zuchami i harcerzami ze specjalnymi potrzebami i niepełnosprawnościami dedykowane instruktorom pełniącym funkcje na poziomie hufców, a szczególnie komendom oraz zespołom odpowiedzialnym za wsparcie kadr jednostek podstawowych.

Treść warsztatów:

Dostosowanie metodyk w pracy jednostki integracyjnej i Nieprzetartego Szlaku, podejmowanie służby w jednostkach NS i integracyjnych, tworzenie warunków sprzyjających powstawaniu i działaniu drużyn integracyjnych i NS w hufcach. Skąd czerpać wiedzę i gdzie prosić o wsparcie w trudnych sytuacjach wychowawczych i opiekuńczych.

- Warsztaty nt. pracy z zuchami i harcerzami ze specjalnymi potrzebami i niepełnosprawnościami na różnych poziomach pracy z kadrą: charakterystyka zaburzeń i niepełnosprawności, "instrukcja obsługi" do poszczególnych rodzajów dysfunkcji, czyli wskazówki ułatwiające pracę z harcerzem ze specjalnymi potrzebami.

- Wydarzenia programowe dedykowane wspólnie zuchom, harcerzom i wędrownikom jednostek typowych oraz Nieprzetartego Szlaku jako formy niosące ze sobą okazję do rozwoju kompetencji społecznych wszystkich osób biorących w nich udział.

Imprezy organizowane na poziomie chorągwiowym konsultowane z referatem Nieprzetartego Szlaku pod kątem umożliwienia pełnego uczestniczenia w nich harcerzy NS. Takie podejście może być inspiracją do podobnych działań na poziomie hufców - ze strony chorągwi zapewniona gotowość do wsparcia i konsultacji z zespołami organizującymi wydarzenia na każdym szczeblu struktury. Wskazanie osoby odpowiedzialnej za takie konsultacje.

- Służba w drużynach NS, proponowanie podjęcia służby w jednostkach Nieprzetartego Szlaku w ramach realizacji zadań kursowych związanych ze służbą, zadań prób instruktorskich, służby w programie drużyn. Umożliwienie kontaktu pomiędzy osobą/jednostką gotową do podjęcia służby oraz instruktorami prowadzącymi jednostki NS na terenie Chorągwi.

- Warsztaty dla instruktorów NS, umożliwiające wymianę doświadczeń, dające inspirację i poszerzające wiedzę na temat: metodyk i charakterystycznych form pracy harcerskich, dobrych praktyk w organizacji przedsięwzięć drużyny, rozwoju instruktorskiego w ZHP.

- Rozważania i dyskusje instruktorskie podejmujące tematykę roli integracji w harcerstwie i harcerstwa w integracji społecznej grup wykluczonych.

W prowadzenie szkoleń zaangażowani będą specjaliści - instruktorzy Nieprzetartego Szlaku.